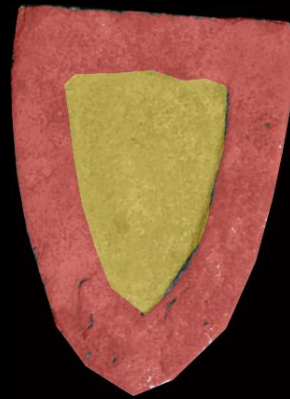

La nissaga dels Mataplana

Manel Miró
Sant Joan de les Abadesses 7/3/2008

SUMARI:

1. Els senyors de Mataplana: entre la llegenda i la història
2. Les claus per entendre una època
3. La dinastia fundacional: els Hug
4. La dinastia Urtx Mataplana
5. La decadència del Castell de Mataplana
6. Una cort de trobadors
7. Un document inèdit
8. Mataplana i el Comte Arnau
9. El Castell de Mataplana com a monument i parc arqueològic: la necessària transmissió d'un llegat històric

1

Els Senyors de Mataplana:
entre la llegenda i la història

1. Els senyors de Mataplana: entre la llegenda i la història

**La llegenda d'Otger Cataló i
els nou barons de la fama**

1. Els senyors de Mataplana: entre la llegenda i la història

La versió catalana de la *Historia de Rebus Hispaniae* de Rodrigo Ximénez de Rada, arquebisbe de Toledo

En lo temps quells sarraïns tenien lo principat de Cathalunya e en gran part e lla major de Spanya, entrà en Cathalunya un gran capità vinent de Franca lo qual havia nom Hoger Cathaló. Ab lo qual vingueren en sa companyia nou barons, los quals fehien companyia de tres en tres, e foren aquests qui s seguexen: Montcada, Pinós i Mataplana; Cervera, Cervelós i Alamanys; Angleçoles, Ribelles i Erills. Ab los quals vingueren molts gentills hòmens per conquistar Cathalunya a la fe chrestiana. E en la conquesta morí de malaltia lo dit capità apellat Hoger Cathaló, estant sobre lo siti d'Empúries, e per lo seu nom intitularen la terra de son nom, ço és, Cathalunya.

1. Els senyors de Mataplana: entre la llegenda i la història

La versió de Joan Amades

Tots els guerrers que vingueren de fora van caure en la brega, excepte un dels més braus i valents, que, greument ferit i més mort que viu, restà perdut en una de les afraus més aspres i alteroses del Ripollès, al cim de la muntanya de Montgrony. Es deia Otger Catalon... I un bell matí de maig sonà el corn amb tanta força que es va sentir ben bé de pertot arreu, i fins dels racons més allunyats i amagats van glatir cors desitjosos de lluitar fins a aconseguir treure els moros. Tothom respongué a la crida. De nou indrets diferents feren cap altres cavallers seguits d'un estol de guerrers coratjosos, assedegats de venjança; eren els senyors de Cervelló, d'Erill, de Pinós, de Ribelles, de Montcada, d'Alemanya, de **Mataplana**, d'Anglesola, i de Cervera, que, aplegats sota el comandament d'Otger, es van conjurar a lluitar fins a la mort per treure els àrabs de la terra.

1. Els senyors de Mataplana: entre la llegenda i la història

El lloc de Mataplana en temps de Guifré

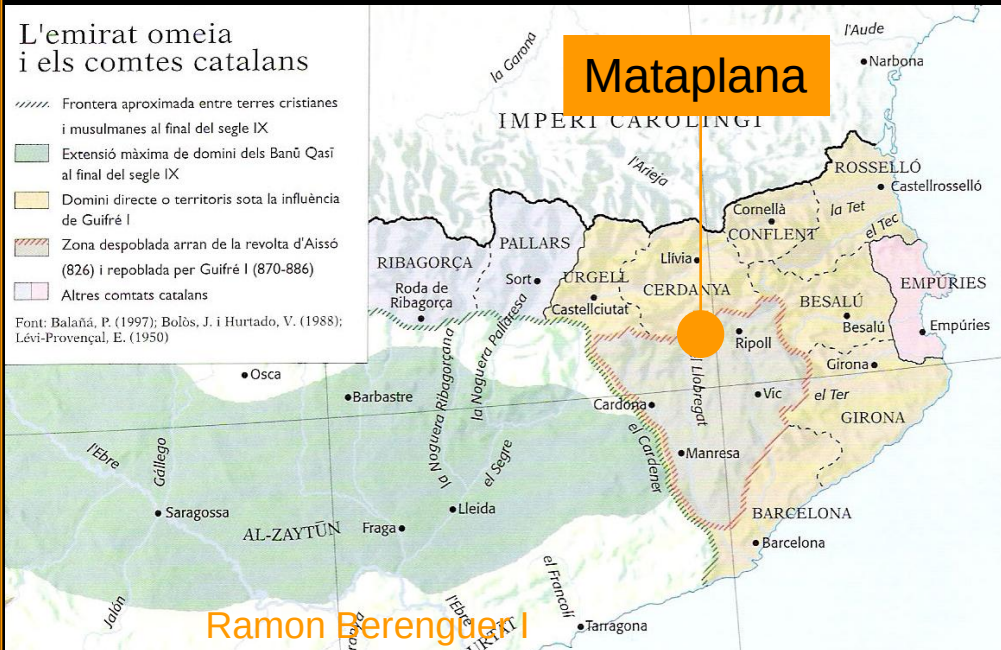
Sant Pere de Montgrony

L'emirat omeia i els comtes catalans

- Frontera aproximada entre terres cristianes i musulmanes al final del segle IX
- Extensió màxima de domini dels Banū Qasī al final del segle IX
- Domini directe o territoris sota la influència de Guifré I
- Zona despoblada arran de la revolta d'Aïssó (826) i repoblada per Guifré I (870-886)
- Altres comtats catalans

Font: Balañá, P. (1997); Bolòs, J. i Hurtado, V. (1988); Lévi-Provençal, E. (1950)

Ramon Berenguer I

2

Les claus per entendre una època

2. Les claus per entendre una època

Innocenci III

TEMPS DE CONFLICTES I CONTRASTOS

Entre el segle XII i XIV la Mediterrània està en plena efervescència, ple de conflictes que van més enllà de l'enfrontament entre cristians i musulmans a Espanya i Terra Santa. En aquest món on la religió impregna totes les facetes de la vida, el conflicte té sempre un caire religiós. Així, veiem als papes lluitar amb els reis cristians i els emperadors del Sacre Imperi Romà per la primacia política de la Cristiandat; veiem al catolicisme romà disputar el lideratge de l'església universal a l'ortodòxia bizantina; veiem als heretges càtars o valdenses discutir a l'església romana el seu monopoli com intèrpret única de la doctrina de Crist.

Sota aquest retaule de conflictes que tan vivament descriuen les cròniques bull un món de contrastos on la superstició, la guerra, la servitud i l'escassetat conviuen amb el creixement demogràfic, els primers passos del renaixement del pensament clàssic i la intensificació del comerç.

2. Les claus per entendre una època

Segell de Jaume I

Suposada espasa de
Vilardell al Museu
Militar de París

LA SUPERSTICIÓ

Entre el segle XII i XIV a la Mediterrània es cerquen causes sobrenaturals a molts esdeveniments, des de la victòria o la derrota en una batalla, fins la caiguda de la volta d'una església o d'una mala collita.

La creença en el poder màgic de determinats objectes està a l'ordre del dia i ha donat peu a un intens tràfic de relíquies i inclús a legislar contra l'ús privat d'armes de virtut, és a dir, armes como l'espasa de Vilardell a les quals s'els hi reconeixen poders sobrenaturals.

Una altre constant a la literatura de l'època son les intervencions de sants per obrar miracles o del dimoni per confondre als bons cristians. En aquest mon dominat per la superstició, la frontera entre la màgia i la religió sovint és irreconeixible.

2. Les claus per entendre una època

LA GUERRA

Malgrat que durant l'Alta Edat Mitjana no existeixen exèrcits professionals, la guerra és quelcom ordinari i, tot i que ens pugui semblar estrany, no tothom la considera un fet lamentable. Per a molts la guerra és un negoci i el botí guanyat a la batalla acostuma a ser la principal manera d'augmentar els ingressos tant per a cavallers com per a la gent menuda.

Com sempre a la història, la principal víctima de la guerra és la població civil dels territoris per on passen els exèrcits camí del camp de batalla: saquejos, crims i violacions són constants.

2. Les claus per entendre una època

LA SERVITUD

A la Mediterrània de l'Alta Edat Mitjana, la societat cristiana està partida en dos: els que tenen privilegis i els que no en tenen. El repartiment d'aquests privilegis és la clau de la societat feudal i dona peu a una espessa xarxa de relacions de dependència. L'escala social d'un individu es mesura pels privilegis que posseeix i els que pot atorgar i sobre els quals s'estableix el repartiment de la riquesa: delmes, drets sobre els molins, sobre el comerç, sobre el transport... qualsevol activitat és susceptible de ser gravada amb una taxa que va a parar a mans d'un particular. Els que no tenen privilegis són serfs, la majoria camperols, lligats als seus senyors per unes obligacions servils que es tradueixen normalment en bens de consum o en jornades de treball. A les cròniques se'ls anomena la "gent menuda". Són éssers anònims, el veritable suport d'aquest món que governen guerrers i sacerdots per la Gràcia de Déu.

2. Les claus per entendre una època

L'ESCASSETAT

Escassetat d'aliment, escassetat de vestit, escassetat d'educació, escassetat d'oportunitats, tot és escàs per a la gent menuda. Una pobre productivitat agrícola, sumada a una ineficaç xarxa de transports i engrossida per una injusta redistribució de la riquesa fa que l'Europa medieval estigui constantment sota l'amenaça de la fam. N'hi ha prou amb una mala collita, que a voltes s'acumula, per passar dos o tres anys de mal menjar. El poble té por sobretot de la fam i per això sacralitza el pa i li suplica a Déu "el nostre pa de cada dia doneu-nos avui".

L'altre cara de l'escassetat és la solidaritat. Als pobles, els veïns s'ajunten en confraries i fraternitats les amb l'objectiu de protegir als més castigats. La societat medieval és una societat solidària perquè la pobresa es una sort comú.

La nissaga dels Mataplana

La nissaga dels Mataplana

La nissaga dels Mataplana

3

La dinastia fundacional: Els Hug

3. La dinastia fundacional: els Hug

Les primeres notícies de la nissaga:
Hug I Dalmau de Berga (s. XI)

Ramon Berenguer I

Ermessenda de Carcasona

3. La dinastia fundacional: els Hug

**El primer senyor de Mataplana:
Hug II de Mataplana (1076 – 1089...)**

Cap d'Estopes

Ramon Berenguer va ser molt bo en armes, benigne, dolç i piadós, alegre i probe, bell en el seu cor i en tots els seus membres. Va ser anomenat Cap d'estopes perquè tenia un cap gran amb molts cabells. El seu pare li va donar com esposa la filla del duc d'Apúlia i Messina, amb la que va tenir un fill que rebé el nom de Ramon Berenguer.

Aquest casament va despertar l'enveja del seu germà gran, Berenguer Ramon, que se sentia menyspreat pel seu pare. I així, un dia que el Cap d'Estopes anava de Girona a Sant Celoni, Berenguer Ramon aprofità l'avinentesa i el va aguitar a la Perxa de l'Estor, i allí el va assassinar, menyspreant la joventut i bondat del seu germà. La mort d'en Cap d'Estopes va provocar un gran dol i un gran desencís en tota la terra per la gran bondat que ell tenia. Això va succeir l'any del senyor de 1082.

Gesta Comitum Barcinonensis

3. La dinastia fundacional: els Hug

S'inicia la construcció del castell: Hug III – Bernat I de Mataplana (...1089 - 1130)

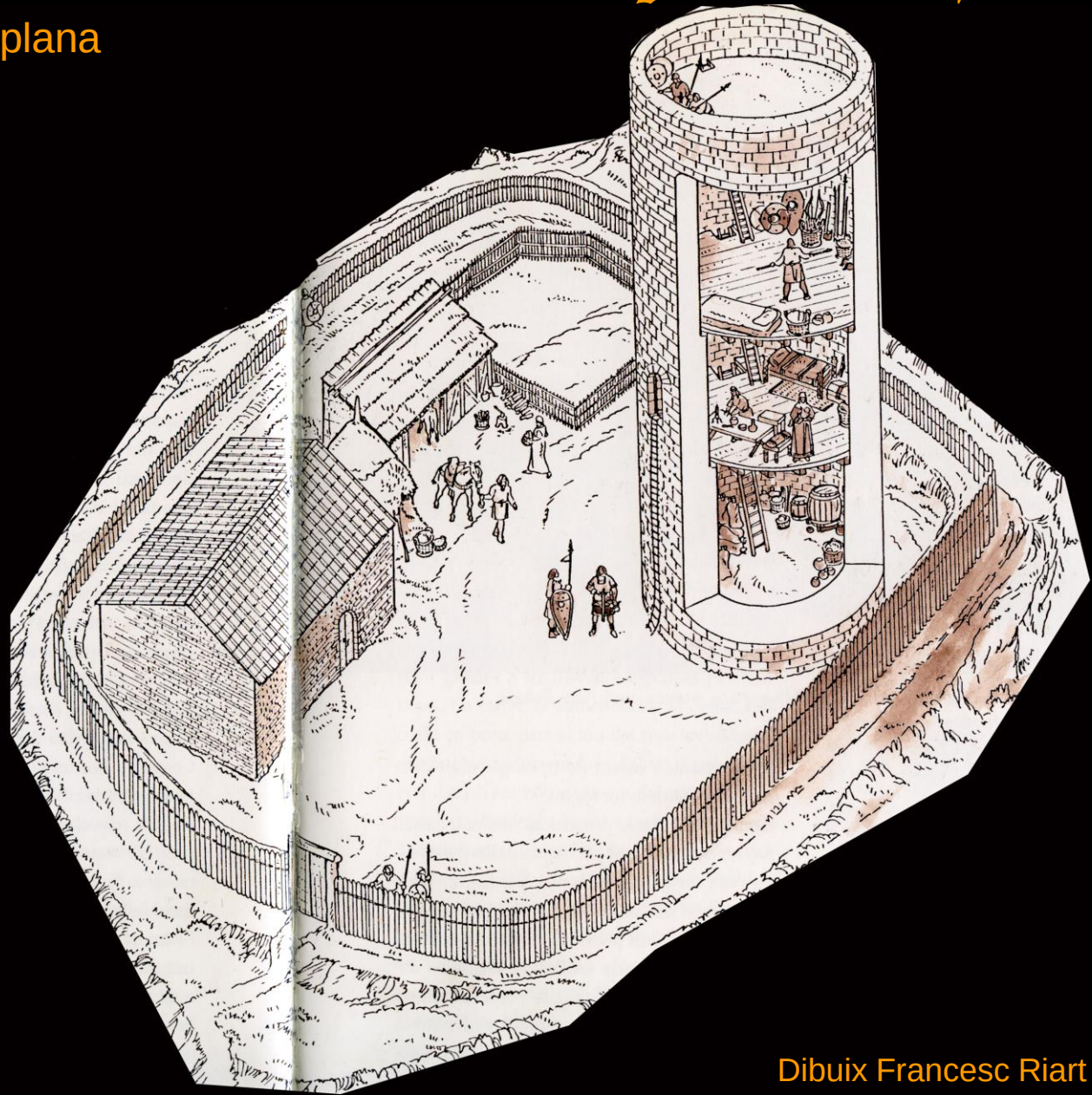
*Dux Catalanensis sevum Moldonea poscens,
" Primus ", ait, " nostris quoniam te viribus offers,
" Integer haud poteris nostros evadere nisus ".
Protinus urguet equum, teneras nec flectit habenas,
Toracem clippeumque viri levamque papillam
Telum transfodiens, per dextrum proterit armum.*

Liber Maiolichinus

Ramon Berenguer III

El Castell de Mataplana al segle XI

Dibuix Francesc Riart

3. La dinastia fundacional: els Hug

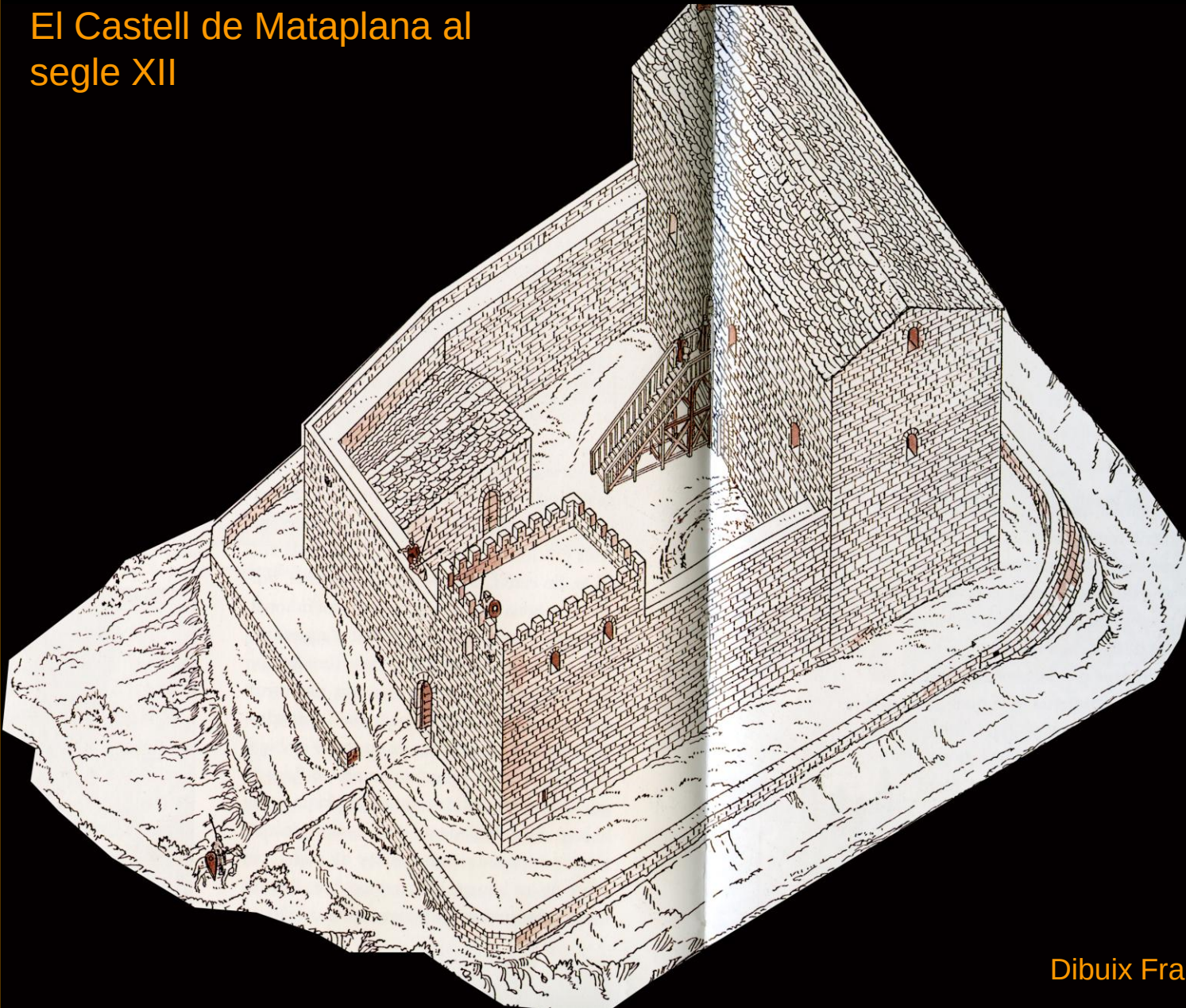
**Al servei dels reis catalans:
Hug IV de Mataplana (1164 - 1177)**

Alfons el Cast al Liber
Feudorum Maior

El Castell de Mataplana al
segle XII

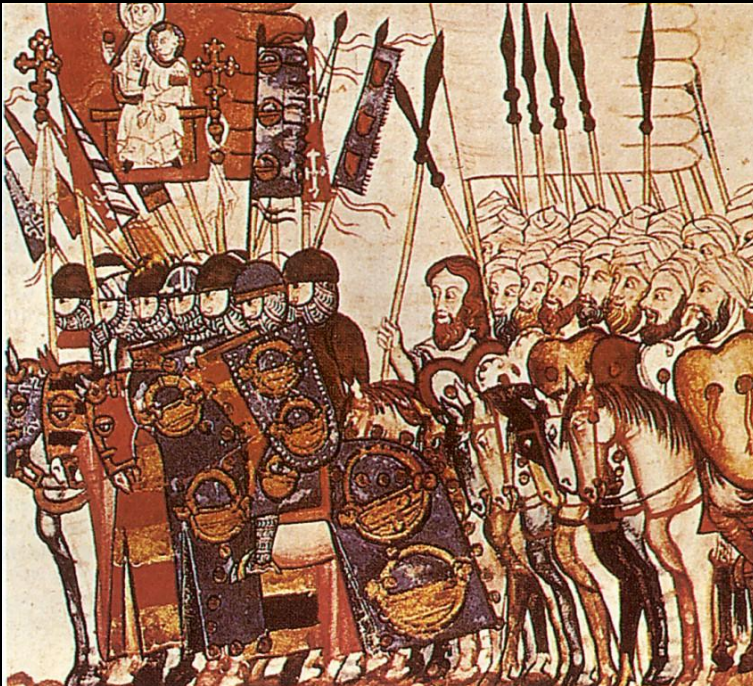
Dibuix Francesc Riart

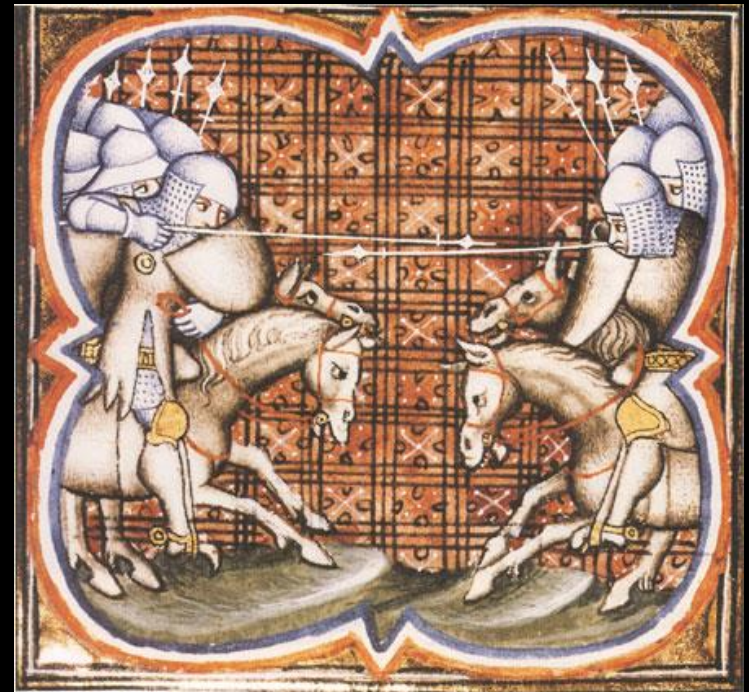
3. La dinastia fundacional: els Hug

El baró trobador :

Hug V de Mataplana (1197 - 1213)

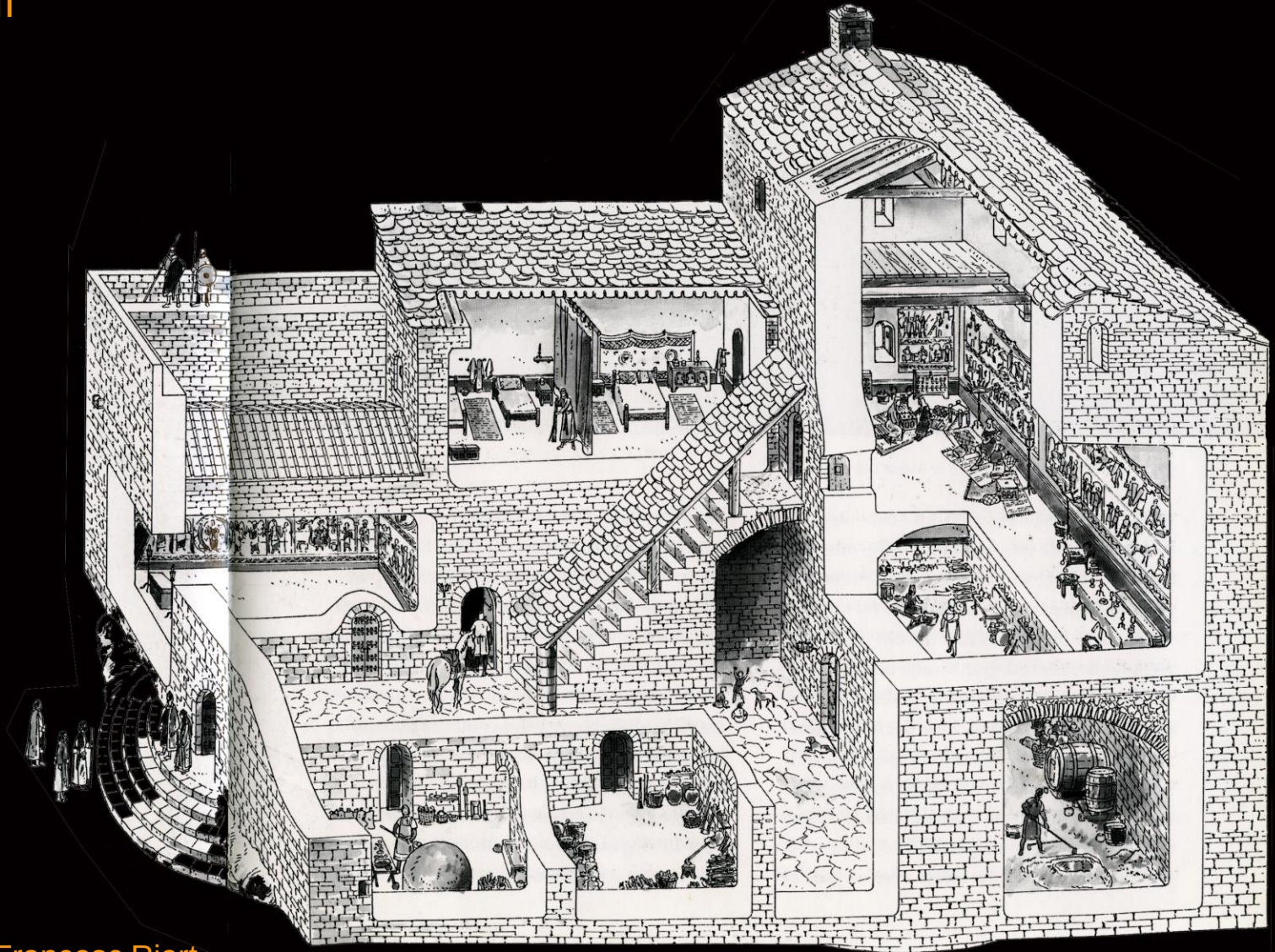

Navas de Tolosa

Batalla de Muret

El Castell de Mataplana al segle XIII

Dibuix Francesc Riart

Ramon Vidal de Besalú
canta a la cort de Mataplana

*'I sénher'N-Uc de Mataplana
Estet suau en sa mayzó,
E car y ac man ric baró,
Adés hay troberatz manjam
Ab gaug, ab ris et ab boban
Per la sala e say e lay,
Per so car mot pus gen n'estay,
Ac joc de taulas e d'escax
Per tapís e per almatracx
Vertz e vermelhs, indis e blaus.
E donas lay fóron suaus,
E 'l solás mot cortés e gens;
E sal m'aisí Dieus mos parens,
Com yeu lay fuy aicela vetz,
Qu' intret aquí un joglaretz
Azautz e gens e be vestitz,
E non parec mal issernitz
Al perparar denan 'N-Ugó,
A qui cantet manta chansó
E d' autres chاوزimens assatz;
E cascús, tan s' en son pagatz,
Tornet a son solatz premier,
E el remás ses cossirier,
Aisí com coven al sieu par,*

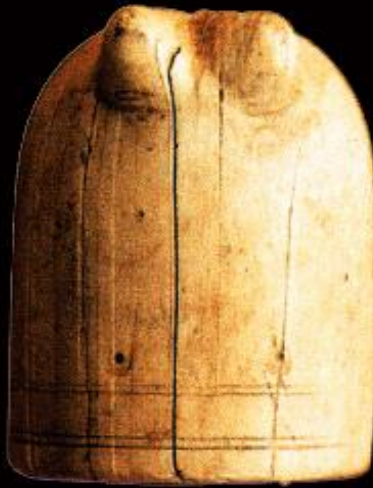
I el senyor Hug de Mataplana
estava tranquil a la seva mansió,
i com que hi havia molts rics barons,
sempre s'hi trobava menjar
amb gust, riure i ostentació.
Uns anaven i tornaven per la sala,
per tal com és molt gentil jugaven
a jocs de taula i als escacs
sobre tapissos i coixins,
verds, vermells, d'indi i blaus.
I les dames eren agradables,
i la conversa era molt cortès i gentil.
I Déu salví els meus pares,
si no és cert que hi era aquella vegada
quan va entrar un joglaret,
desimbolt, gentil i ben vestit,
i que semblà ben despert
al presentar-se davant Hug.
Hi cantà moltes cançons
i altres coses ben escollides;
i cadascú, un cop satisfets,
va tornar al seu primer entreteniment,
i ell romangué amb consideració,
com escau als de la seva condició... .

Butlla

Civella

Peça d'escac

Escudella

La batalla de las Navas de Tolosa 1212

Representació romàntica de la batalla de las Navas de Tolosa

La batalla de las Navas de Tolosa 1212

Despliegue de ambos ejércitos.
La primera línea cristiana se apresta a presentar batalla.

FASE 1

Batalla de las Navas de Tolosa

La batalla de las Navas de Tolosa 1212

La primera línea cristiana vence a los andalusíes que se disuelven.
La segunda línea cristiana se prepara para el combate.

FASE 2

Batalla de las Navas de Tolosa

La batalla de las Navas de Tolosa 1212

Batalla de las Navas de Tolosa

La batalla de las Navas de Tolosa 1212

FASE 4

En la Ilustración anterior (FASE 3), se muestra la retirada de la 1ª línea cristiana a una posición de retaguardia con respecto a la segunda línea pero aún frente a los tres reyes. Esta tercera línea (de los tres reyes) contribuyó posteriormente a reforzar el ataque de la segunda, la presencia de los reyes en combate contribuyó a subir la moral del ejército cristiano que consiguió romper la línea musulmana. La caballería musulmana comienza a retirarse buscando provocar su persecución por parte de la caballería cristiana.

En esta ilustración (FASE 4), la caballería musulmana ha abandonado el campo de batalla, el ejército cristiano desbarata ya las defensas que protegían el lugar desde el cual el Califa Al Nasir dirigía la batalla provocando la huida de este.

Batalla de las Navas de Tolosa

La batalla de las Navas de Tolosa 1212

Sancho “El Fuerte” de Navarra entra dins el palenque del califa Al-Nasir

La batalla de Muret 1213

E poriem dir molt de be de ella mas diem qunt que feta compliment a tot lals que es amada per tots los homens del mon qui saben de sos capteniments e nostre senyor la ama tant e li dona tanta gratia que Regina sancta es clamada per aquells qui son en Roma e per tot laltre no e guateix molts malants quant beuen o abvo o ab aygua dela pedra que raen del seu vas e ian en Roma en la glebia de sanct Pere pp de sancta patronilla que lo filla de sãt Pere e gardats aquells qui veuzets aquesta scriptura si aquella cosa es molt miraclosa que nostre auí el rey don Alfonso promes que seria la muller la filla del emperador E de puys pres la regina dona sanxa. E nte senyor volc que per aquella promesa quel rey hania feta e tractada. Drimezament fo es a saber que seria la muller la filla del emperador. Mami el que aquella que tozias en son loch. E par ho enaço que la neta del Emperador Mammel fo puys muller de nre pare de hon nos venim. E peçao es obra de deu que aquella coninença que nos compli en aquell temps se compli de puys com nre pare pres per muller la neta del Emperador.

E passat lo temps del nostre naiximient en Simon de muntfort qui tenia la terra de coras les e de bederes e en tolla fo quey hania guayats lo rey de franca volgue haner amor ab nostre pare e demanali quens litzas a ell car ell nos noctria e ell lhas tant en ell e en la sua amor que litzas nos per noctiar a ell. E nos stan en son poder les gents daquelles terres que dells hauem dits vengueren a nostre pare e dice rentli que ell podia esser senyor daquelles terres Si ell les volia pendre ne emparar. E el rey en Pere pare nostre era franch e fort piados e abla pietat que ell pres de ells dix que sen emparcia e ab belles paraules enganauento e de vna part li ho dauen de paraula e daltre part li ho tollien perobza. Car nos hoyim dir an S. de Cemeza e an amau de castellbo e an

dalman de crexell e daltres qui cen ab ell que li deyen. Señor vens nostres castells entres viles emparats vos ne emetets yvres batles. E can ell ho volia fer emparar dixerenli senor com gitarets nres mullers de nres coles mas nos e ells ne lezem vofres en farem vza volentat e per aquesta manera noli ateniem fo que li prometiem. E mostrauenli lurs mullers e lurs filles e lurs parents les pus belles que podien trobar. E can sabien que ell era hom de fembres tolieni son bon proposit e fcyen lo mudar en fo que ells volien. E car les coles setien longues de comtar vull vos passar ales coles cares quey foren.

E n Symon de muntfort era en Murell be ab huyt cents homens a cauall en trio ab Mil. E nostre pare vench sobre ell prop de aquell loch hon ell stava. E foren ab ell datago don miquel de luesia e don blasco de alago e don Rodrigo lisaua e don ladro e don gomez de luna e don miquel de roda e don G. de puygo e don aznar pardo e dels altres de la maynada molts e daltres qui a nos no poden membrar mos tat nos membra quens dixeren aquells quey havi en stat e sabien lo fet que leuat don gomez e don miquel de roda e don aznar pardo e alguns de la maynada quey morizen quels altres lo dese pazaren en la batalla e sen fogiren e foren y de catalunya en Dalman de crexell e Nuc de mataplana e en G. de orta e en bui d3 castell bisbal e aquells fogiren ab los altres mas be sabem per cert que don Nuno sanzec e en G. de muncada qui fo fill deu G. 2. de muncada e de na guillema de castelluill no foren en la batalla ans emiazen missatge al rey quels el penas e el rey nols vole esperar. E feu la batalla ab aquells qui cen ab ell. E aquell dia que feu la batalla es cest que hania iagut ab vna dona si que nos hoyim dir puys a son reposter qui hania nom Erf e puys fo fratre del spital qui havia stat en aquell consell e daltres qui ho veien per los vills que anch al euangeli no poch stat de peus ans se assech a son seti mentre

miquel de roda e don aznar pardo e alguns de la maynada quey morizen quels altres lo dese pazaren en la batalla e sen fogiren e foren y de catalunya en Dalman de crexell e Nuc de mataplana e en G. de orta e en bui d3 castell bisbal e aquells fogiren ab los altres mas be sabem per cert que don Nuno sanzec e en G.

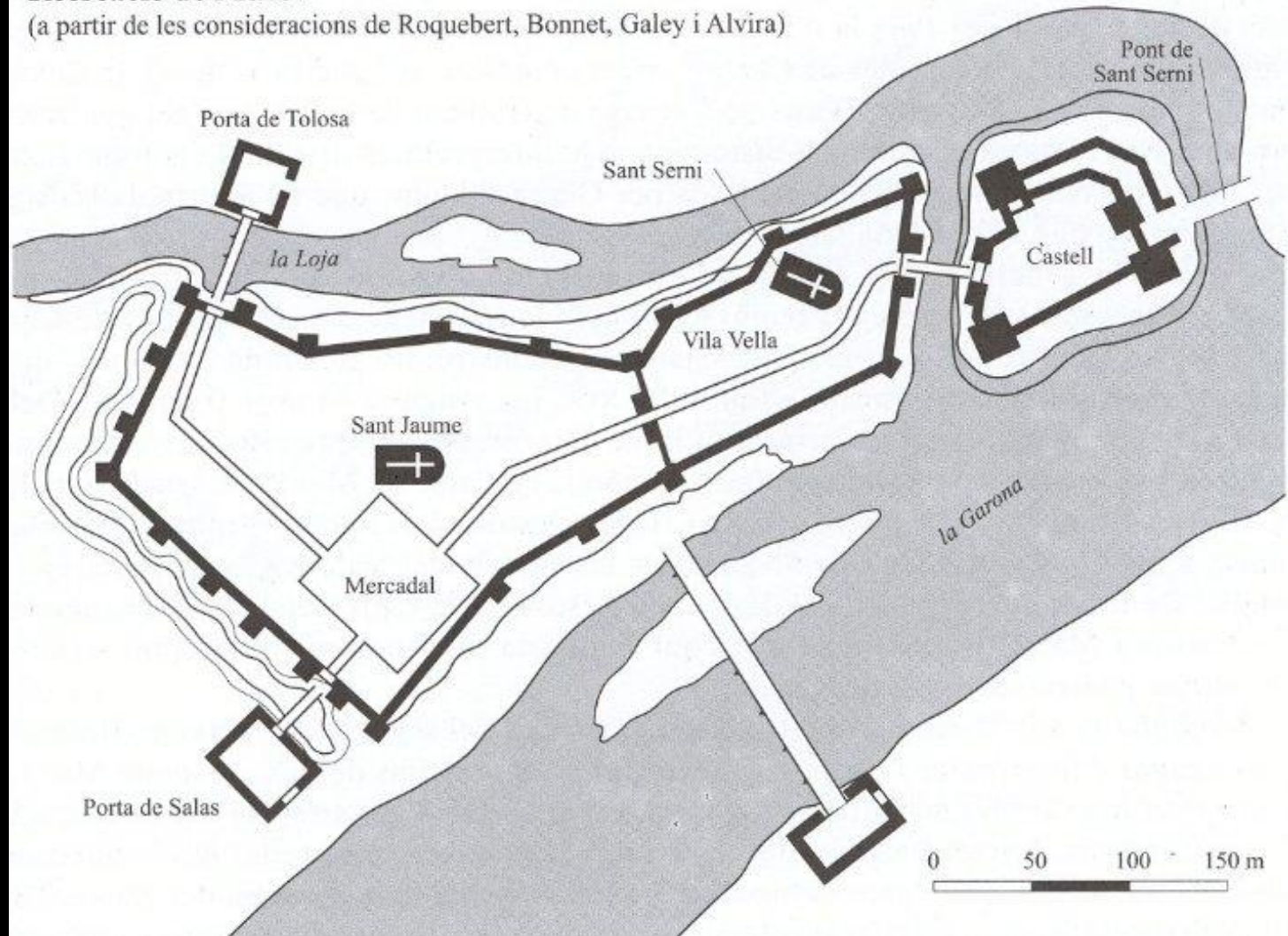
Llibre dels Feyts del Rei En Jaume

La batalla de Muret 1213

Recreació de Muret

(a partir de les consideracions de Roquebert, Bonnet, Galey i Alvira)

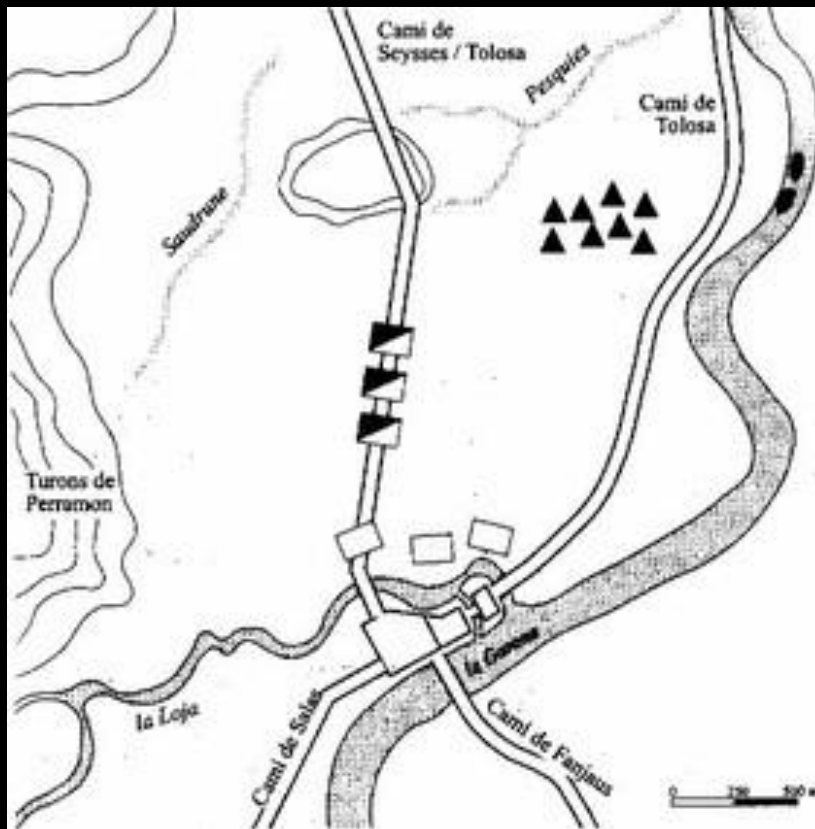

Muret a l'actualitat des de la Garona

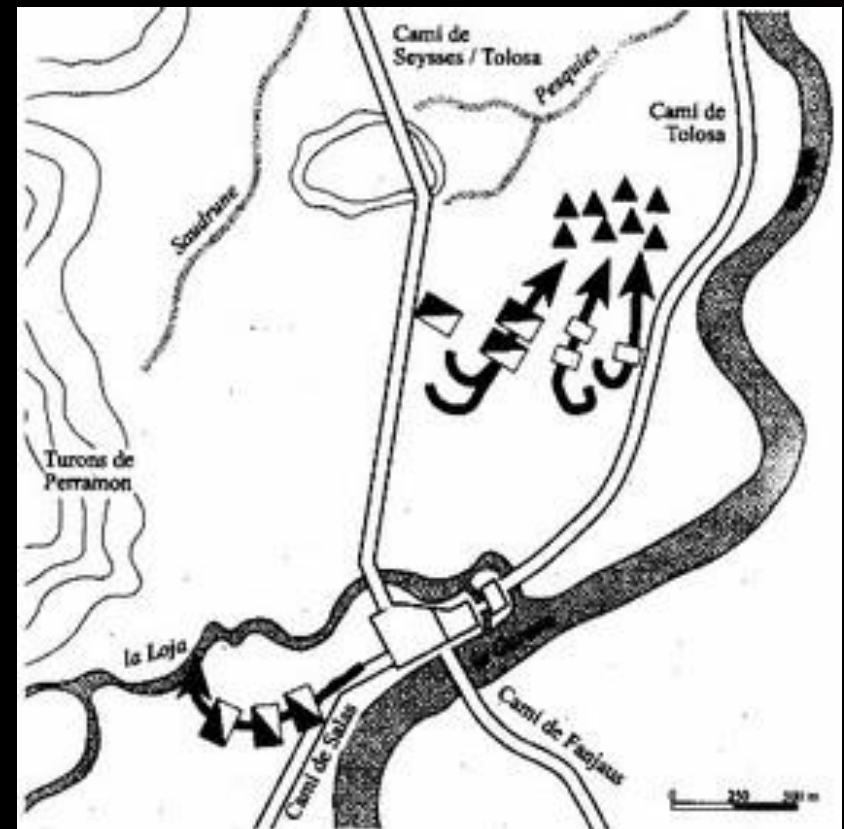

La batalla de Muret 1213

Batalla de Muret,
segons F.X. Hernández. Fase 1

Matí/migdia. La infanteria tolosana s'acosta les muralles, les ataca i prepara tasques de setge. La cavalleria aliada, desplegada, vigila una possible sortida croada.

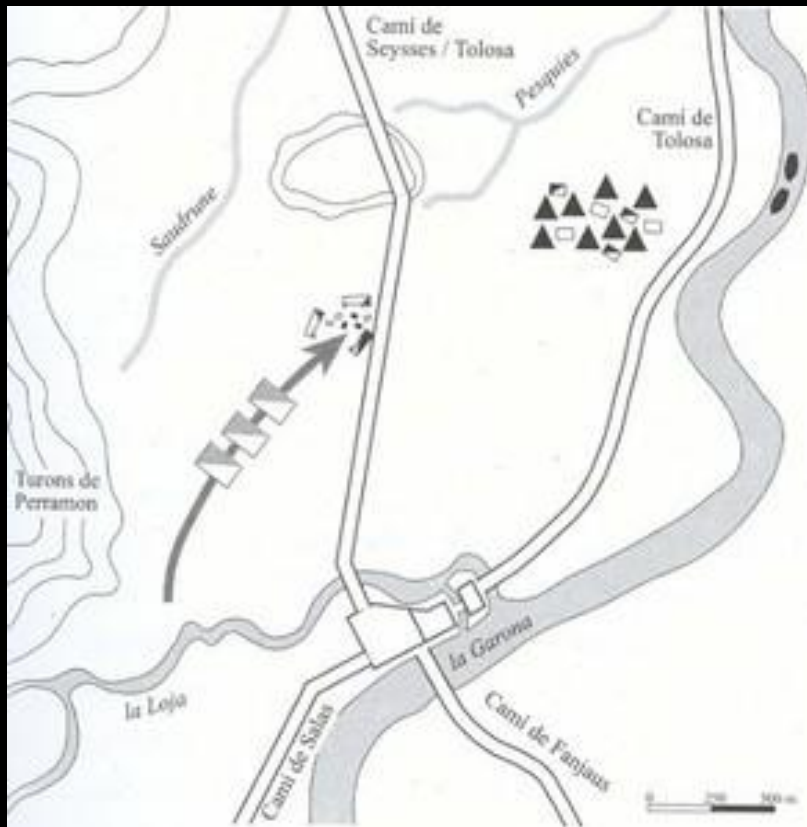
Batalla de Muret,
segons F.X. Hernández. Fase 2

Tarda/capvespre. La infanteria tolosana i part de la cavalleria aliada tornen al campament a *dinar*. Sols queda un cos de guàrdia. Els croats surten per la porta de Salas.

- infanteria tolosana
- cavalleria aliada
- cavalleria croada
- campament alià
- embarcador

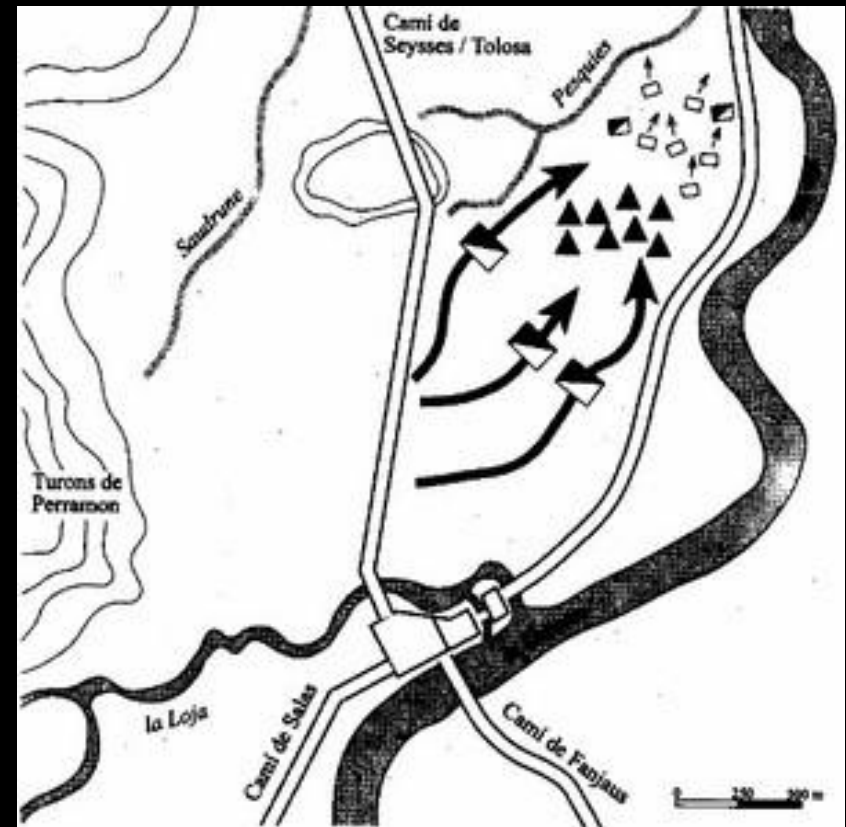

La batalla de Muret 1213

Batalla de Muret,
segons F.X. Hernández. Fase 3

La cavalleria croada travessa la Loja i carrega
contra el cos de guàrdia de la cavalleria aliada.
Mort del rei Pere en intentar frenar l'enemic.

Batalla de Muret,
segons F.X. Hernández. Fase 4

La cavalleria croada carrega contra
el campament aliat. Desbandada
de l'exèrcit occitano-català.

3. La dinastia fundacional: els Hug

Morir a Mallorca:

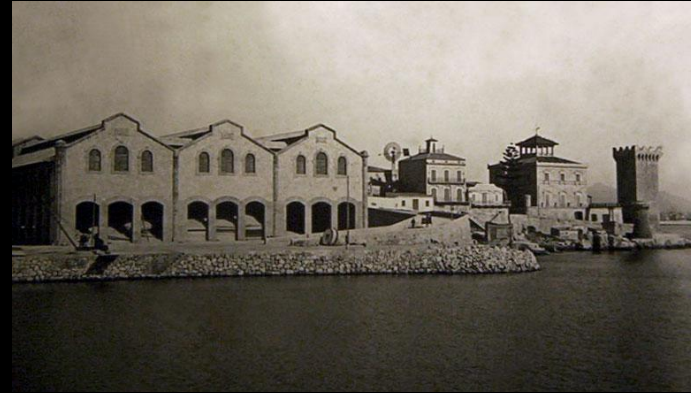
Hug VI de Mataplana (1213 - 1229)

Jaume I a la Conquesta de Mallorca

Guillem de Montcada

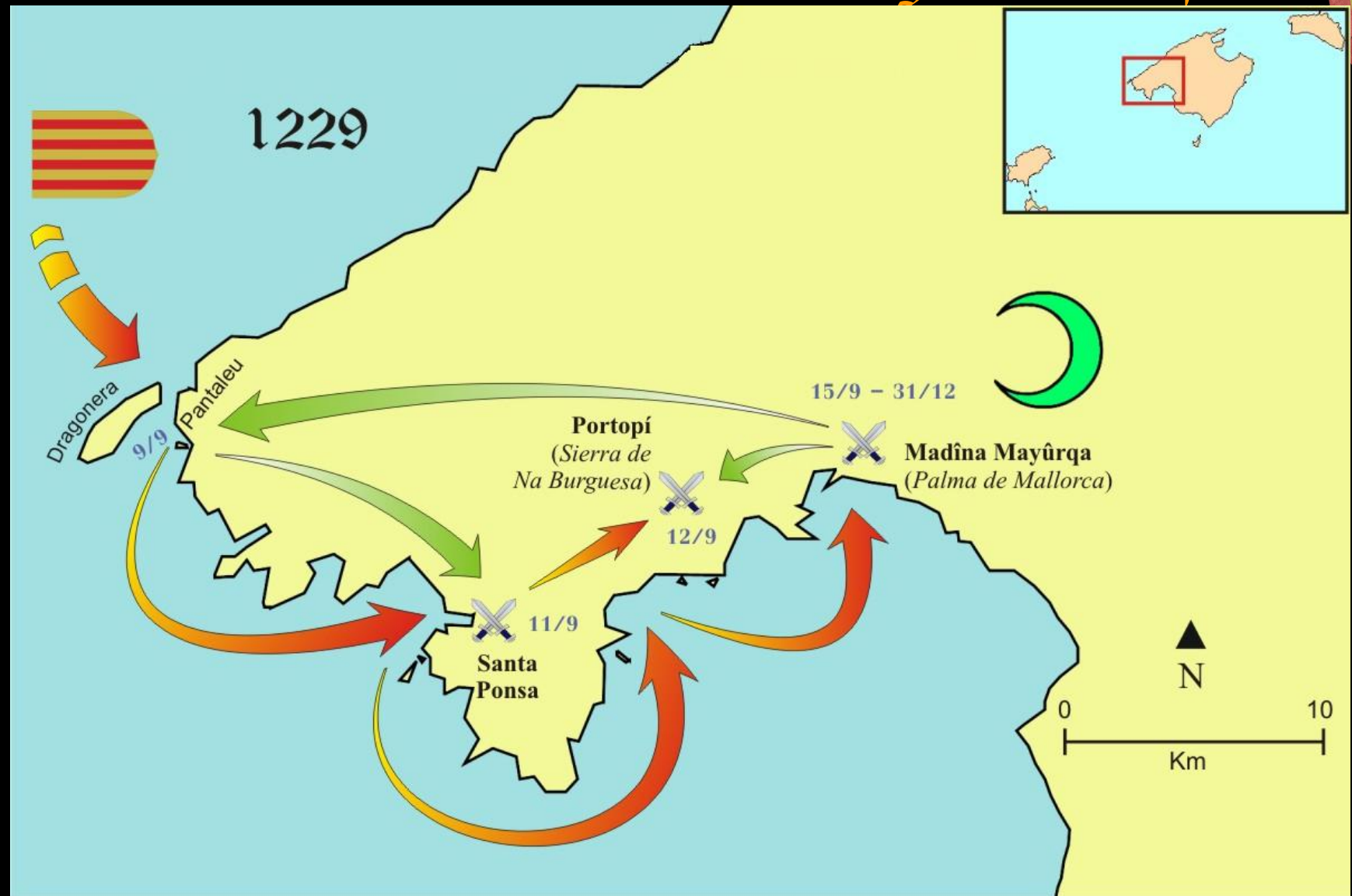

**Portopí amb la Torre de Pelaires,
lloc de la batalla on morí Hug VI de
Mataplana**

Monument als Montcada a Portopí

La nissaga dels Mataplana

Conquesta de Mallorca

El Comte d'Empúries planifica l'assalt decisiu

L'assalt final a la muralla de
Madina Mayurca

3. La dinastia fundacional: els Hug

**La fi de la primera nissaga:
Hug VII de Mataplana (1229 - 1240)**

Jaume I a la Conquesta de València

4

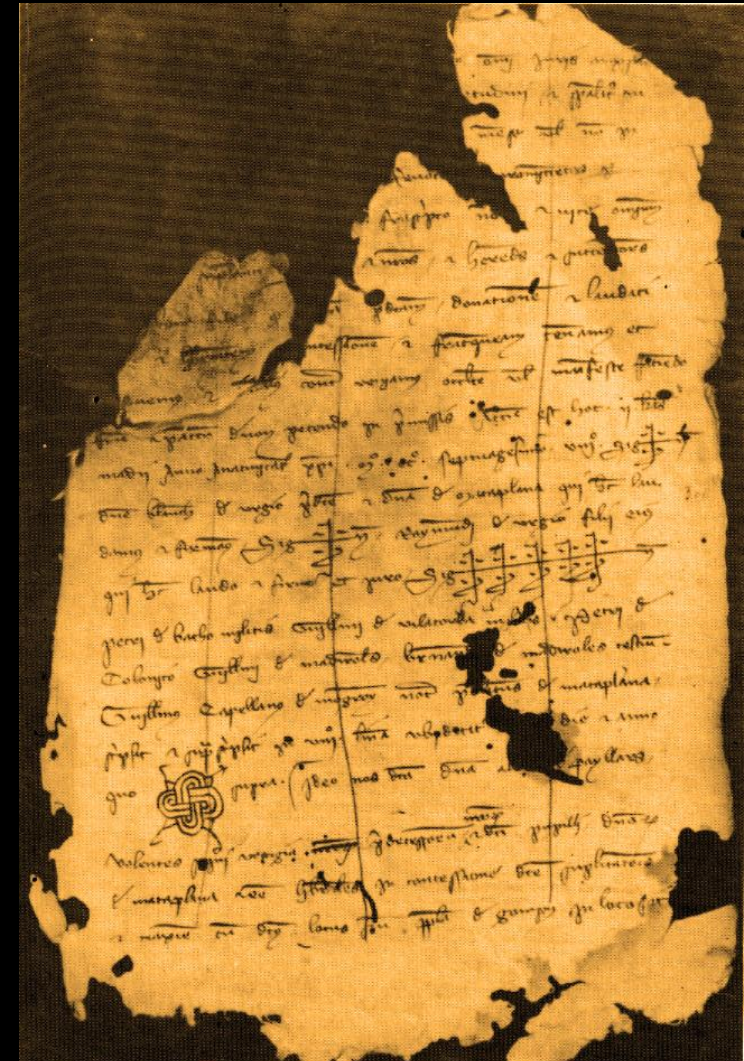
La dinastia Urtx Mataplana

4. La dinastia Urtx Mataplana

Galzeran d'Urtx i Na Blanca de Mataplana (1240 – 1289)

Fragment de la Carta de Franquesa de Gombren

Sigui conegut de tots que nós, Na Blanca d'Urtx i senyora de Mataplana, considerant la utilitat nostra i de la nostra terra... fem una força i població nova a la vila i lloc que s'anomena Gombrèn.

I graciosament i de certa ciència per nós i pels nostres, i per tots els hereus i els successors nostres, nascuts o per néixer, lloem i concedim i amb pura i perfecta i irrevocable donació donem, amb l'autoritat d'aquest instrument públic que ha de valer en tot temps, franquesa i llibertat a tots els homes o dones presents o futurs que ara o més endavant voldran poblar la predita vila de Gombrèn, i estar-hi, i fer-hi contínua residència o que hi voldran elegir el seu domicili.

Ço és, que siguin lliures de qualsevol servitud: de la questia, tolta i força, i de les obres, de cap prestació i eixòrquia, i intèstia i àrsia, i en general de qualsevol mena de servitud.

Fragment de la Carta de Franquesa de Gombrèn

4. La dinastia Urtx Mataplana

**Un Mataplana al desafiament de
Bordeus: Ramon d'Urtx i Mataplana
(¿? - 1297)**

Segell de Pere el Gran

Expedició a Sicília

PERE EL GRAN

I Pere Salvatge, en greu pesar em fan estar dins ma casa les flors que fins aquí volen passar, sense considerar dret ni raó, de manera que demano aquells de Carcassés i d'Agenés i als gascons prego que els pesi si les flors em fan minvar els meus territoris; mes hi ha qui s'imagina guanyar perdó però el perdó li serà de gran perdició.

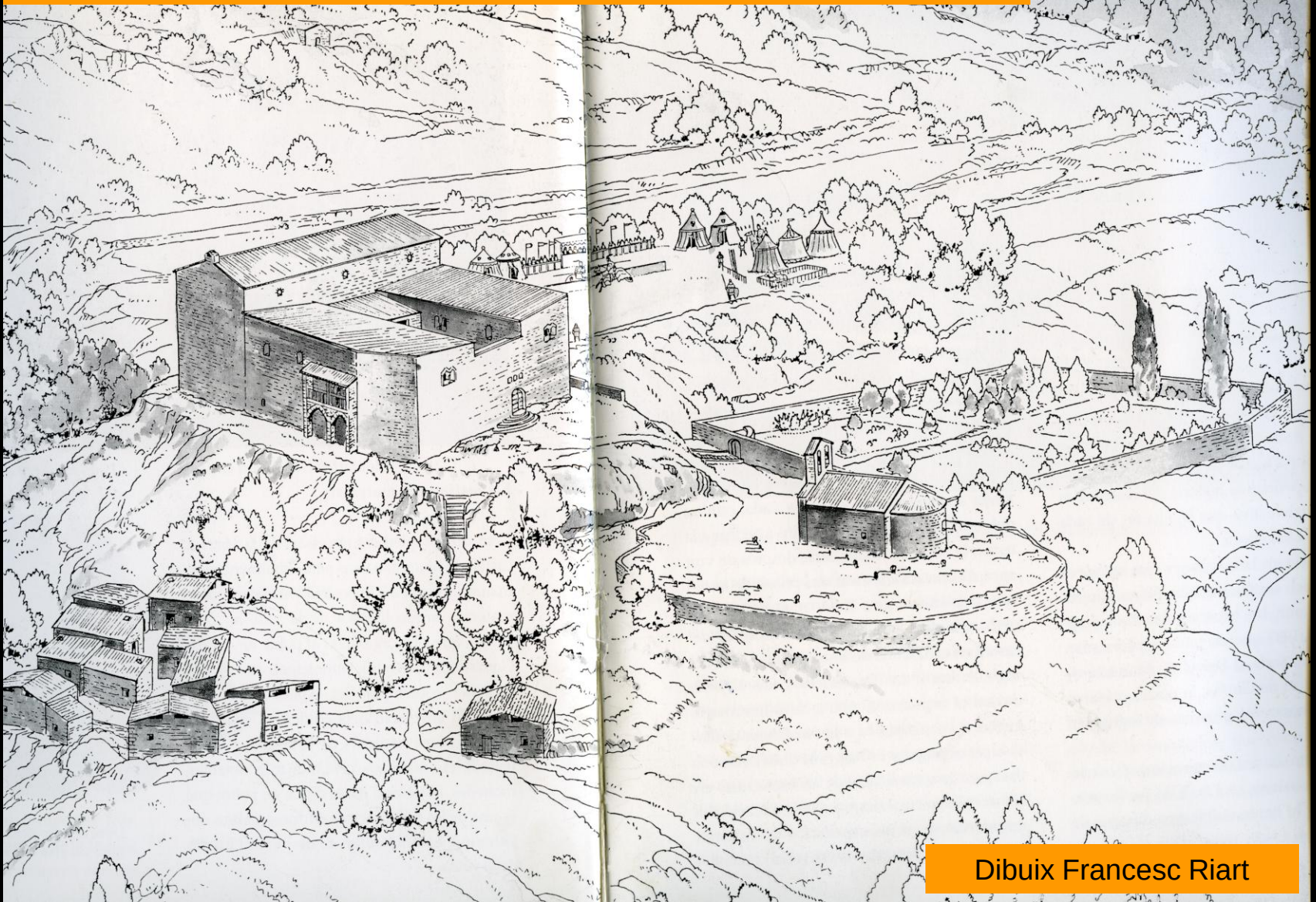
II I mon nebot, que acostuma a portar flors, vol canviar, cosa que no m'agrada, la seva senyera, i van sentir contar que es fa anomenar rei d'Aragó; però, a favor o en contra de qui sigui, els meus jaquesos es mesclaran amb sos tornesos, i plagui a Deú que el qui tingui més drets venci, que jo mai per bocell de bretó no deixaré la senyera del pal.

III Si la meva dama, que té el cor cortès, ple de tots els béns, Salvatge, volgués ajudar-me i del seu cos em fes algun favor, per l'enemic no em caldria armadura, solament que veiés el seu rostre plaent.

PERE SALVATGE

I Senyor, rei que enamorat sembla no ha d'estar amb cor irritat contra les flors, sinó que ha de calcular com podria fer per amb bona fama collir les flors en aquest mes de l'estiu en que les flors naixen més espesses, i els collidors siguin de tal valor que en puig i en pla, en serra i en bosc no deixin flor d'aquí fins a Montboló.

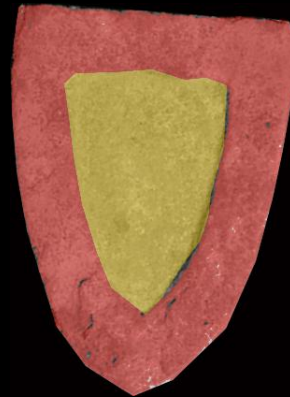
L'esplendor del Castell de Mataplana finals del segle XIII

5

La decadència del Castell de Mataplana

5. La decadència del Castell de Mataplana

**Una nova etapa de la Nissaga:
Hug VIII de Pallars i Mataplana
(1297 - 1328)**

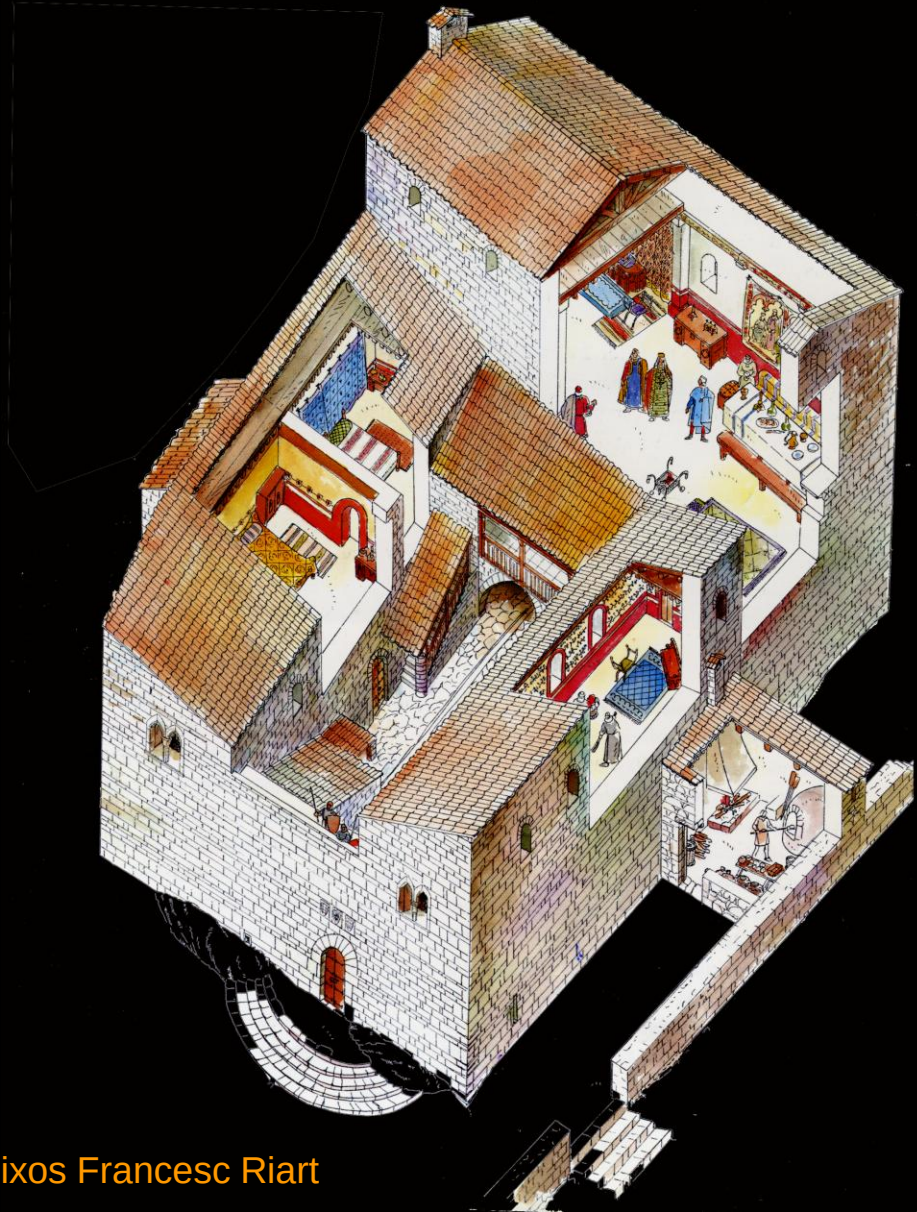

Segell de Joan Doukas Vatatzes,
general bizantí, gendre de
l'emperador Todor II Lascaris

Una princesa bizantina a Mataplana:
Làscaris de Ventimiglia (1297 – 1304)
Dibuix Francesc Riart

El Castell de Mataplana al segle XIV

Dibuixos Francesc Riart

5. La decadència del Castell de Mataplana

La decadència del Castell de Mataplana: Arnau de Pallars i Mataplana (mitjans del segle XIV)

El "Comte Arnau" de Sant Joan de les Abadesses

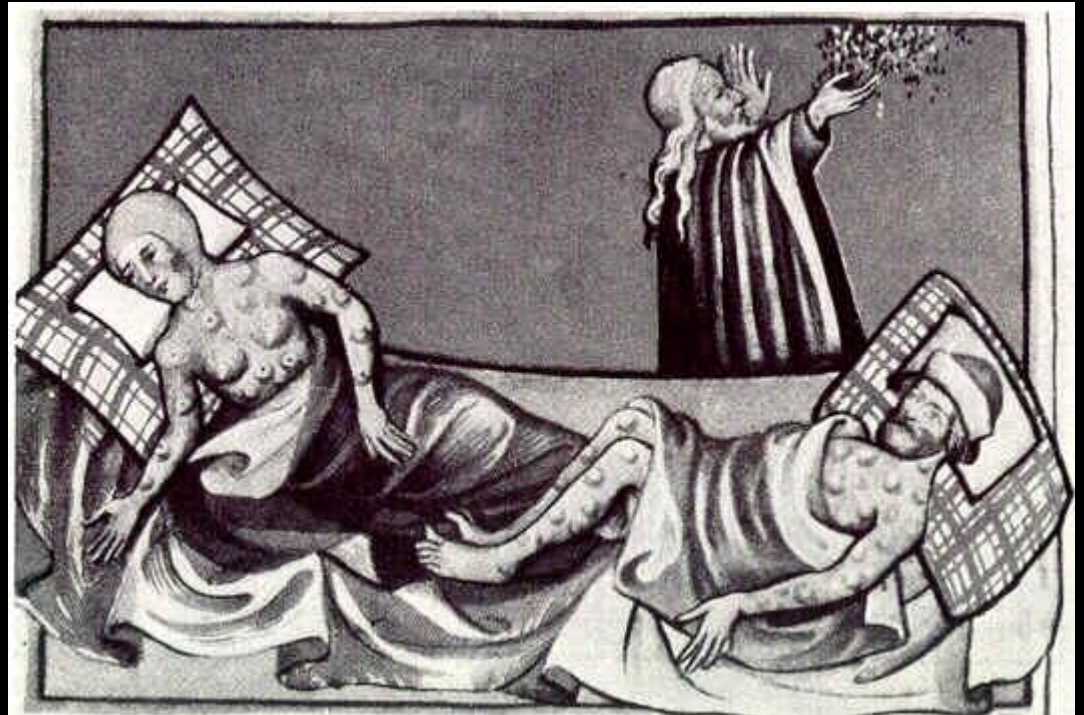
5. La decadència del Castell de Mataplana

Una baronia breu: Pere III Galzeran de Pinós (1374 - 1376)

Segell de Pere el Cerimoniós

Il·lustració de la Pesta en la Bíblia de Toggenburg

5. La decadència del Castell de Mataplana

**El cercle es tanca:
El Monestir de Sant Joan de les
Abadesses (1374 - 1832)**

6

Una cort de trobadors

La nissaga dels Mataplana

Dibuix Francesc Riart

La cort de trobadors de Mataplana

Manel Miró

Sant Joan de les Abadesses 7/3/2008

Guillem de Berguedà (1138-1196) i
Ponç de Mataplana

I

Cançoneta lleu i plana,
lleugereta, sense pretensions,
jo faré del meu Marquès,
del traïdor de Mataplana,
que és d'engany farcit i ple.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès,
d'engany sou farcit i ple.

II

Marquès, bé hagin les pedres,
a Melgur, prop de Someires,
on perdéreu tres de les dents;
no tenen cap dany que les primeres
encara continuen allò i no ho sembla gens.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès,
d'engany sou farcit i ple.

III

Pel braç no us dono una figa,
que sembla cabiró de biga
i el porteu mal estès;
es necessitaria ortiga
que el nervi us estengués
Ai, Marquès, Marquès, Marquès,
d'engany sou farcit i ple.

IV

Marquès, qui en vós confia
no té amor ni companyia;
ha de gaurdar-se sempre
en qualsevol ocasió: sigui de dia
i de nit no vagi en vós de cap manera.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès,
d'engany sou farcit i ple.

V

Marquès, és ben boig qui es vana
de fer migdiada amb vós
sense calces de cordovà;
i mai fill de cristiana
pitjor costum no ha permès.
Ai, Marquès, Marquès, Marquès,
d'engany sou farcit i ple.

Poema de Guillem de Berguedà

Amic Marques, encara no fa gaire
vaig fer de vós una cançó molt bona;
i ara en faré una altra en el mateix aire
perquè el seny m'ho permet i a més m'ho abona;
a Sentfores va veure l'enemic
que us vaig fer passar vergonya i fatic,
queda clar en perdre vostre elm a la plaça
que teniu tinya per omplir una bassa.
Ben just no us foto de la sella enlaire,
i tant vaig bregar amb la llança gascona
que en ajupir-vos, per algun escaire,
us veié el piu En Guillem de Savassona:
sé que els canonges i els senyors de Vic
pels calçotets us tenen per pobric.
Amic Marques, si no és demanar massa
que tingueu gota i millora si no us passa.
Mentiu dient que al torneig vau atènyere
el coratge d'en Rotllà a Saragossa:
s'empunyéssiu llança i no un tros de llenya
a hores d'ara jo seria a la fossa,
perquè em vau donar un cop tan fort al front(1)
que se'n rigué En Guillem de Claramont:
vostres amics cridaren: "Mataplana!",
oblidant que una mà teniu malsana.

Si haguéssiu sabut com un home empènyer,
hauríeu mort el qui banyes endossa,
el cortès amant que els martits empenya
i no tem crit ni udol de gossa,
feix(2) ni guerra, ni barrera ni pont
i està content com granoteta en una font,
la qual sense aigua no pot viure sana
com jo sense amor un cop per setmana.
Marques, duc gravat amb foc a la llança
que home sense fe de mal no es defensa,
i n'hauríeu de tenir gran recança,
perquè en vós la traïció és immensa;
ni tant sols Mon Sogre que porta el pes
de tots els enganys dels Barcelonès,
a vós, no us arriba pas ni a la sola:
devíeu anar a la mateixa escola.
Ramon de Pau, recita la romança
a En Nas-de-corn, i no tinguis temença,
que ningú no és més poruc d'aquí a Franca
ni d'home més covard tinc coneixença;
fa cinc anys que no ha eztibat un cop tes,
i ningú l'escut d'or no li ha malmès,
en cap torneig no ribota ni dola(3),
ans diu que és foll qui el ferro en lluita
esmola.

Poema de Guillem de Berguedà

Canto plorant, ple de tristor,
per un dolor que em té corprès;
de de la mort de Mon Marqués
En Ponç, senyor de Mataplana,
que era gentil, franc, liberal i després,
i d'excel·lents comportaments,
ben conegut pels seus valors
d'allà, de Sant Martí de Tors,
fins aquí baix la terra plana.
Ens ha deixat un gran dolor
que pel país sencer s'ha estès
i cap consol no hi pot fer res,
En Ponç, senyor de Mataplana;
pagans l'han mort, prô Déu l'ha admès,
per'xò no li comptaran gens
ni els grans pecats ni aquells menors.
Els àngels van dir en cants sonsors
que va honrar la llei cristiana.
Marqués, si mai sense raó,
amb motius indignes us he ofès,
errors i faltes he comès;
d'encà que Déu féu Mataplana,
ningú com vós tan compromès,
ni digne de mereixements
ni encimbellat amb tant honors,
bo i vostres grans antecessors;
i no us faig cap lloança vana.

Si hagués plagut al Creador
m'hauria fet feliç, Marqués,
que el desamor que ens hem tramès
abans d'eixir de Mataplana
s'hagués tronat en benvolers;
ara tinc molt remordiments
perquè no us vaig prestar socors,
ho hauria fet sense temors
enfront de gent tan inhumana.
Al Paradís, al lloc millor,
vostre esperit ha estat admès;
prop de Rotllá i del rei francès
hi ha Mon Marqués de Mataplana;
també el meu joglar del Ripollès
i el meu Sabata hi són presents;
hi ha dames plenes de favors,
i al peus mil flors pouant rubors
i de l'Oliver, el de Lausana.

Poema de Guillem de Berguedà

Huguet de Mataplana i el *fin'amors*

Dictat pels meus raonaments,
un sirventès vull enllestir,
i, un cop escrit, faré camí
vers Miraval cuita-corrents,
En Ramon, de qui recança
he sentit per la mancança
de galanor, tant com n'era pagat;
ara ha perdut imatge
d'amant cortès mudant el seu coratge.
Ara es compleix a ulls vistents
allò que els savis varen dir:
hom en els altres més que en si
mateix sap veure els falliments;
ell posava l'esperança
en el goig i en l'alegrança,
ara però en mal s'ha canviat
d'encà de tal usatge
que no podrà excusar-lo de salvatge.
Car pels seus bons capteniments
i bell trobar, va fer partir
la seva esposa lluny de si,
aconsellat per mals servents.
S'ha allunyat de l'esperança
de l'amant, a ma semblança,
car si es plagués del galanteig i esbat,
no cauria en l'ultratge
que fa que molts desitgin son damnatge.

Car el marit que es plau amb vents
de joventut, ha de sofrir
si vol la pau del seu veí;
ara però no hi toca gens.
Feta tal malastrugança,
cal que arribi a concordança.
I si l'acord a ella li és grat,
t>cal donar-li avantatge
suportant-li un amant que l'homenatja.
La seva llar d'alegraments,
fetes les paus, podrà gaudir,
si no la trona a reprimir
quan ella trobi mots plaents;
deixi amb tota confiança,
sense recel ni dubtança,
que la festegi algun enamorat;
així serà tal gatge
bo pel cortès i pel gelós, salvatge.
Na Caudairenga, dama, sóc irat
de veure aquest viratge
que heu pres seguint el vostre bon coratge.

Resposta de Ramon de Miraval

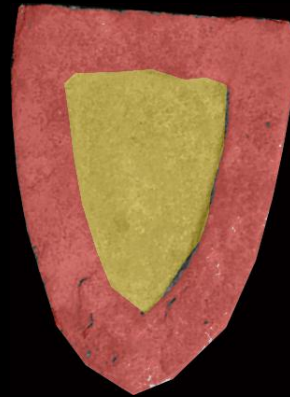
M'es molt necessari la defensa
enviar a Mataplana,
doncs Huguet m'ha posat en camí
de dir paraules braves i que cremen
i perque m'acusat sense desafiament,
cantant sols d'endevinança,
d'alló del que no sóc culpable;
però s'ha arroгат un emolument massa gran
perque es petita la bogeria que he comés.
Mai m'ha desplaçut el trobar,
ni he desaprobat el cant ni l'esbarjo,
ni vaig allunyar de mí a la meva esposa
per consell de gent menuda;
doncs no sols tinc esperança
en l'amor i en l'alegría,
i en la galantería he posat tants bons empaits
i tants corteses costums
que els amant d'aquí me atorgan la senyoria.
Ningú amable català té
dret a molestar-me per aixó,
doncs el cavaller que confia en el mérit
ha de deixar, como ens mostra la juventut,
a l'esposa que tren per infanta;
doncs si la seva dama l'eleva
tant que l'accepta,
ha de quedar lligat amb un homenatge
segur per que mai segueixi cap altre viatge.

Ja no li serà garantia
a Huguet el que m'ha dit en llatí,
que d'ell diuen els seus veïns
que es desconeixedor,
ja que el seu amor de Sança
que no farda d'altre cosa;
i ell vol ser un marit perfecte,
no per aixó rebem dany
els que seguirem el recte camí.
A la dama que es fermosa i agradable
deixe-la Déu anara on rigui,
i donguins també en nostre alberg
cortejadors amables
amb esposa que ens honri;
i no sols tingui confiança
en les belles paraules que en donen alegria
i en l'amoros rostre,
que son els íntims missatgers dels ulls del cor.
Sança, senyora, us demano que reprengueu
a Huguet per dir nicieses,
doncs per vos m'abstinc d'atacar-lo ara más fortament.

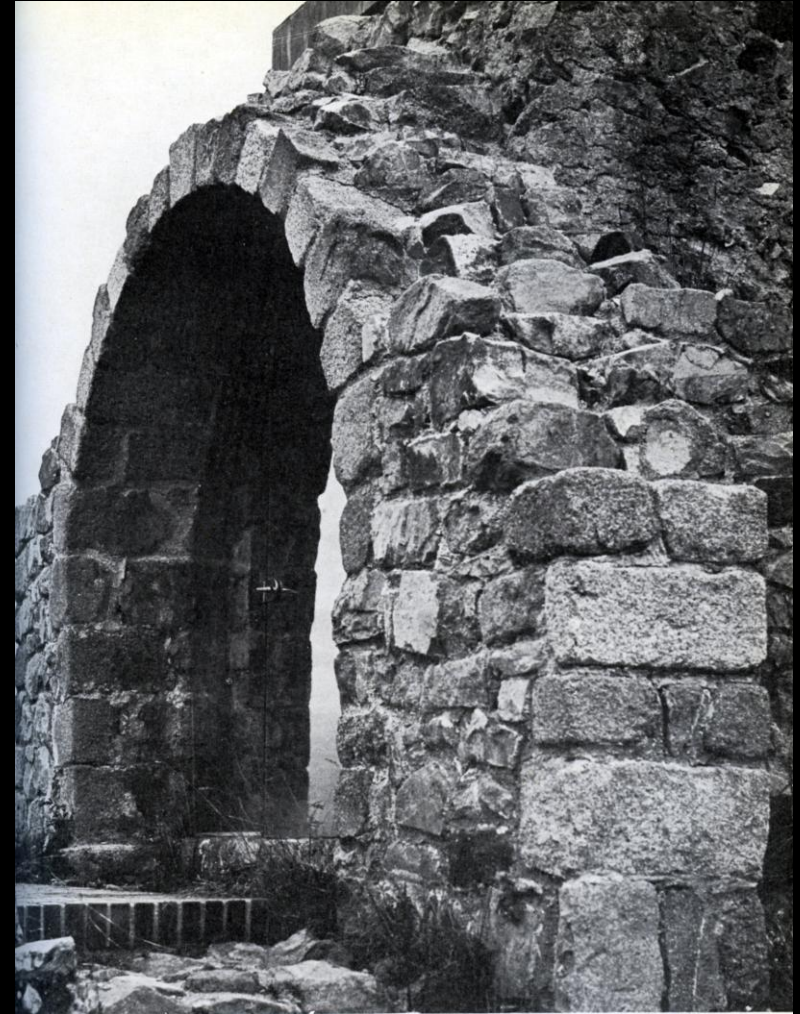
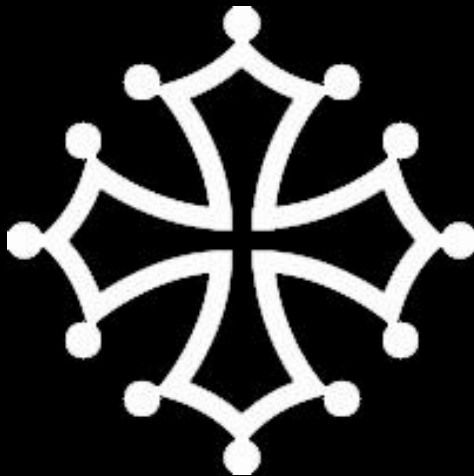
7

Un document inédit

El suposat catarisme dels Mataplana

El Castell de Llinars i els càtars

Colom de Motsegur

Colom de Llinars

El Castell de Llinars i els càtars

8

Una reflexió final:
Mataplana i el Comte Arnau

